

Ezav i Jakov

Bratski odnos u svjetlu Božjega spasenjskoga nauma

Silvana Fužinato*

Sažetak

Blagoslov i izazov bratskoga odnosa na paradigmatičan način opisani su već na prvim stranicama Svetoga pisma. Među najvažnijima su bratski odnosi Kajina i Abela (Post 4,1–16), Jišmaela i Izaka (Post 21), Ezava i Jakova (Post 25; 27; 32–33), Josipa i njegove braće (Post 37–50). Analizirajući posebice bratski odnos Ezava i Jakova u komunikacijskoj perspektivi koja posebnu pozornost posvećuje pragmatičkoj snazi i ulozi teksta, u radu je cilj prikazati bratski odnos kao mjesto spoznaje osobnih granica i Božje objave, kao mjesto susreta s “drugim” i “drugacijim”, kao mjesto sukoba i spoznaje istine o samom sebi te kao mjesto dijaloga i pomirenja.

Ključne riječi: *bratski odnos; Ezav i Jakov; sukob; granice; istina; susret; dijalog; pomirenje*

Uvod

Već pri prvom čitanju biblijskih tekstova o obitelji, kojima su poput zlatne niti protkani i Stari i Novi zavjet, uočavamo da je u Svetom pismu obitelj prikazana u svoj svojoj ljepoti, posebnosti i jedinstvenosti, ali i u svoj svojoj krhkosti, slabosti i ranjivosti, primjerice obitelji patrijarhâ Abrahama, Izaka i Jakova (Post 12–50), koje su obilježile obiteljske peripetije, prelijepi primjeri kreposti, ali i iznenadujućih slabosti, kulturni običaji i ondašnje tradicije. Supružnici, roditelji, djeca, djedovi i bake, braća i sestre prikazani su u krutoj realnosti njihovih obiteljskih odnosa prožetih radostima i bolima, tjeskobama i uspjesima, poteškoćama i nadanjima, radanjima i umiranjima, grijesima i slabostima, osudama i pomirenjima, dramatičnim sukobom između dobra i zla, života i smrti, slobode i odgovornosti i dr., jednom riječju u njihovoj ljudskoj stvarnosti (Pitta, 2010, 470). Poslušnost volji Božjoj, sklad među supružnicima i radosna prisutnost djece za obiteljskim

* Izv. prof. dr. sc. Silvana Fužinato, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. Adresa: Petra Preradovića 17, p. p. 54, 31400 Đakovo, Hrvatska. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6777-1526>. E-adresa: fuzinatosilvana@gmail.com

stolom ideal je od Boga blagoslovljenoga obiteljskoga života koji se u mnogim svetopisamskim tekstovima ipak nije ispunio.

Posebice je to uočljivo u bratskom odnosu, kojemu u ovom radu želimo posvetiti posebnu pozornost. Čovjek kao biće relacije može se ostvariti u punini samo u susretu i u odnosu s drugim. Prvi susret s “drugim” i “drugačijim” ostvaruje se u obitelji. U toj primarnoj zajednici, koju možemo nazvati “školom društvenoga života”, čovjek se uči društvenomu komuniciranju, izgrađuje osobne stavove i uspostavlja odnose. No, na tom putu nerijetko nailazi na sukob i neprihvatanje, otpor i nerazumijevanje. Susret s osobnom različitosti i granicama, kao i s različitošću i granicama drugoga, unosi strah i nesigurnost, budi želju za dominacijom i nadvladavanjem, što se na poseban način očituje u bratskom odnosu.

Blagoslov i izazov, ljepote i poteškoće, krize i prekidi bratskih odnosa na paradigmatičan način opisani su već u bratskom odnosu Kajina i Abela, u kojem ljubomora i srdžba, neprihvatanje drugoga i nepoštivanje osobnih granica dovode do bratoubojstva, do potpunoga uništenja bratskoga odnosa (usp. Post 4,1–16). Kako u tim, ponekad vrlo složenim i teškim bratskim odnosima, pronaći put prema pomirenju, suživotu i autentičnoj izgradnji odnosa? Kako u bratskim odnosima prožetima svjetlom i sjenama prepoznati Božju nazočnost i njegovo odgojno djelovanje?

U usponima i padovima, krizama i blagoslovima, poteškoćama i izazovima biblijskih paradigmatičkih izvješća o bratskim odnosima i čovjek današnjega doba može pronaći put izlaska iz samoga sebe i izgradnje autentičnih odnosa koji vode u ljepotu i puninu života, za koju ga je Bog u svojem spasenjskom naumu ljubavi i stvorio. Jedan je od takvih paradigmatičnih odnosa i bratski odnos Ezava i Jakova, kojemu u ovom radu posvećujemo posebnu pozornost, iako je, gdje je to potrebno, istraživanje prošireno i na druge bitnije bratske odnose, kao što je bratski odnos Kajina i Abela te Josipa i njegove braće.

1. Bratski odnos — mjesto spoznaje osobnih granica i Božje objave

U Knjizi Postanka Jakovljeva povijest ispričovijedana je u dvanaest poglavlja (Post 25,19—37,1). Prva je informacija, s kojom se čitatelj susreće odmah na početku izvješća, neplodnost, koja je u Svetom pismu čest obiteljski motiv.¹ Riječ je o vrlo dramatičnoj tvrdnji s obzirom na to da je Izak sin obećanja. Abrahamu, čija žena Sara također bijaše nerotkinja, Bog je obećao:

הַבֶּטֶן הַשְּׂמִימָה וְסֵפֶר הַכּוֹכָבִים אִם־תּוֹכֵל לְסַפֵּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זְרַעְךָ (*habbet nā' haššamaymāh ūsəpōr hakkōkāvīm 'im tūkal lispōr 'ōtām wayyō'mer lô kōh yihyeh zar'ekā*) — »‘Pogledaj na nebo i zvijezde prebroj ako ih možeš prebrojiti.’ A onda

1 Prije toga izvješća s neplodnošću su se susreli Abraham i Sara (Post 15,2–3; 18,1–15). U sljedećim izvješćima nerotkinje su bile: Jakovljeva žena Rahela (Post 29,31), anonimna Manoahova žena, Samsonova majka (Suci 13,2.3), Elkanova žena Ana, majka Samuelova (1 Sam 1,5.6) i Zaharijina žena Elizabeta, majka Ivana Krstitelja (Lk 1,7.36).

doda: ‘Toliko će biti tvoje potomstvo’ (Post 15,5).² Neplodnost, koja je posebice u ono doba bila znak odsutnosti Božjega blagoslova i zbog koje je žena, smatrana kažnjenom i odbačenom od Boga, proživljavala vrlo bolno iskustvo vlastitoga umiranja,³ postaje mjesto spoznaje osobnih granica i mjesto Božje objave. U tom, jednako kao i u kasnijim izvješćima, neplodnost je mjesto iznenadujućega i učinkovitoga Božjega djelovanja u povijesti pojedinih obitelji i u povijesti cijeloga naroda (Giuntoli, 2013, 125).

U tom svjetlu možemo reći da je upravo obitelj prvo mjesto u kojem se čovjek susreće sa svojim nemoćima, nedostacima i granicama. Ta bolna ali iscjeljujuća spoznaja “čovječstva” donosi mu blagoslov ili prokletstvo, život ili smrt, kao što je to bilo i u slučaju Adama i Eve, kojima je Bog unutar zapovjedi uživanja (Post 2,16) postavio “granicu” zabranivši im jesti sa stabla spoznaje dobra i zla: *מִכֹּל עֵץ-הַגָּן אָכַל תֹּאכְלוּ וּמִעֵץ הָרֵעִת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְתֶּם מִמֶּנּוּ מוֹת* (*mikkōl 'eš haggān 'ākōl tō'kēl ūmē'eš hadda 'at tōb wārā' lō' tō'kal mimmennū kī bayōm 'ākōlkā mimmennū mōt tāmūt*) — »Sa svakoga stabla u vrtu slobodno jedi, ali sa stabla spoznaje dobra i zla da nisi jeo! U onaj dan u koji s njega okusiš, zacijelo ćeš umrijeti« (Post 2,16–17). Tu Božju zapovijed redovito interpretiramo kao prijetnju smrću u slučaju prijestupa. Međutim, moguće ju je shvatiti i kao dobronamjerno upozorenje pred opasnim izborom (Wénin, 2008, 46–47). Bog čovjeku postavlja granicu, štiteći tako njegov život od smrti, do koje dovodi želja za posjedovanjem, dominiranjem, svemoći i sveznanjem. Postavljajući mu granicu, Bog ga poziva na spoznaju svoje čovječnosti: “ja sam čovjek, a ne Bog”, te na uspostavu istinskih autentičnih odnosa. Živjeti znači prihvatiti svoje granice, pristati na manje, osloboditi se razarajuće želje za posjedovanjem svega i svakoga. Smrt koja čovjeku prijeti nije tjelesna, nego smrt odnosa. Budući da je stvoren kao biće odnosa koje se u potpunosti može ostvariti u susretu s drugim “licem u lice”, istinska smrt koja mu prijeti nije ona na kraju života, nego smrt odnosa (Fužinato, 2020, 324–425). O našem odnosu prema osobnim granicama ovise svi naši međuljudski odnosi. Naši odnosi, posebice bratski, mogu biti raj ili pakao, ovisno o tom prihvaćamo li ili ne svoja ograničenja, svoju stvorenost, svoju uvjetovanost (Rosini, 2021, 88).

Takva smrt odnosa nastupila je odmah nakon prvoga pada, kada su Adam i Eva prekršili Božju zapovijed te su jeli sa stabla spoznaje dobra i zla. Istina, otvorile su im se oči, ali spoznaja potpune razgolićenosti pred samim sobom, drugim

2 Nakon što mu nije uskratio ni svojega sina jedinca, Bog je još jednom potvrdio svoje obećanje:

כִּי נִשְׁבַּעְתִּי וְנִאֲמַרְתִּיהָ כִּי יֵשֶׁן אִשֶׁר עִשִׂיתָ אֶת־הַרְבֵּב הַזֶּה וְלֹא תִשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
 כִּי־יִבְרַךְ אֶת־רַקִּי וְהַרְבֵּה אֲרַבָּה אֶת־זַרְעֲךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָהוּל אִשֶׁר עַל־שֵׁפֶת הַיָּם וְהָיָה זַרְעֲךָ אֶת־שַׁעַר אֲבִיבִי:
 (*bī nišba 'it nā'um 'āqōnāy kī ya 'an 'āšer 'āšitā 'e' haddābār hazzeh wālō' hāšaklā 'e' binkā 'e'lyahīdekā kī bārēk 'ābārekkā wəharbāh 'arbeh 'e' zar 'ākā kəkōkəbē haššāmayim wəkahōl 'āšer 'al šəp'at hayyām wəyiraš zar 'ākā 'e' ša 'ar 'o'jəbāw*) — »Kunem se samim sobom, izjavljuje Jahve: Kad si to učinio i nisi mi uskratio svog jedinca sina, svoj ću blagoslov na te izliti i učiniti tvoje potomstvo brojnim poput zvijezda na nebu i pijeska na obali morskoj! A tvoji će potomci osvajati vrata svojih neprijatelja« (Post 22,16–17).

3 Prema Shemuclu četiri su vrste ljudi koje treba smatrati mrtvima: gubavi, slijepi, ljudi bez djece i oni koji su se osiromašili (Perego, 2008, 118).

i Bogom, spoznaja vlastite slabosti i ranjivosti dovela je do smrti odnosa, ali i do spoznaje svoje čovječnosti. Naime, u kazni koja je ženu pogodila u dva najbitnija aspekta njezina bića: “biti majka” i “biti žena” (usp. Post 3,16) i u kazni koja je pogodila čovjeka u njegovoj egzistenciji: težak i naporan posao, neznanat, malen i bijedan plod rada i smrt (usp. Post 3,17–19), prvi ljudi dolaze do spoznaje istine o samima sebi: ja sam čovjek, a ne Bog.

Na vrlo dramatičan način smrt odnosa očitovala se je i u bratskom odnosu njihovih sinova, koji je također postao mjesto spoznaje osobnih granica i Božje objave. Gledajući Abelovu žrtvu, Bog je Kajinu postavio granicu. Božji pogled koji mu je uskraćen omogućuje mu spoznaju i prihvaćanje osobnih granica koje su nužne za uspostavu autentičnoga bratskoga odnosa s Abelom. Ne prihvativši osobne granice, iz ljubomore i srdžbe, Kajin je ubio svojeg mladeg brata Abela. No, i u tom slučaju kazna koju je Bog izrekao Kajinu nakon bratoubojstva dovela ga je do spoznaje istine o samom sebi i do svojevrsnoga novoga rođenja. Izvješće o Kajinu i Abelu autor zaključuje riječima: וַיֵּצֵא קַיִן מִלְפָּנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ-נוֹד קְדֵמֹת-עֵדֵן (wayyēšē' qayin millipnē 'āḏōnāy wayyēšēb bə'ereš nōd qidmat 'ēden) — »Kajin ode ispred lica Jahvina u zemlju Nod, istočno od Edena, i ondje se nastani« (Post 4,16), u kojima iznenaduje uporaba glagola יָצָא (jāšā) — “izići”. Budući da Kajin nije bio u nekom zatvorenom prostoru, logičnija bi bila uporaba glagola הֵלַךְ (hālak) — “ići”. Možda je njime autor želio istaknuti Kajinovo ponovno rođenje, s obzirom na to da se je glagol jāšā' rabio u opisu rođenja (Wénin, 2008, 111–112). Stavši se na stranu žrtve (usp. Post 4,9–11) i zaštitivši Kajina (usp. Post 4,15), Bog se je i tu objavio kao Bog života, a ne smrti.

2. Bratski odnos — mjesto susreta s “drugim” i “drugačijim”

Bratski je odnos i mjesto susreta s “drugim” i “drugačijim” koji se na paradigmatičan način očituje u bratskom odnosu Kajina i Abela, koje autor opisuje na vrlo sažet ali učinkovit način:

וְהָאָדָם יָדַע אֶת-הוּיָהּ אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת-קַיִן וַחֲוָה אִמּוֹ קָנְיָהּ אִישׁ אֶת-יְהוָה:
וַתִּסַּף לְלֶדֶת אֶת-חָבֶל וַיְהִי-הֶבֶל רֶשֶׁה זָאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:

(wəhā'ādām yāda' 'et hawwāh 'ištō wattahar wattēled 'et qayin watō'mer qānīf 'iš 'et 'āḏōnāy wattōsef lāledeṭ 'et 'āhîw 'et hābel wayhî hebel rō'eh šō'n wəqayin hāyāh 'ōbēd 'āḏāmāh) — »Čovjek pozna svoju ženu Evu, a ona začē i rodi Kajina, pa reče: ‘Muško sam čedo stekla pomoću Jahve!’ Poslije rodi Abela, brata Kajinova; Abel postane stočar, a Kajin zemljoradnik« (Post 4,1–2). Različitost Kajina i Abela očituje se posebice u Evinu različitom stavu prema svojim sinovima. André Wénin (2008), analizirajući Evine riječi na izvornom hebrejskom jeziku, uočava nešto vrlo neobično. Prije svega, Eva govori o djetetu kao svojoj stečevini.⁴ Može li dijete biti stečevina svoje majke? Drugo, rabi imenicu אִישׁ (iš) koja se redovito koristi za odraslu osobu (“čovjek”, “osoba”, “muškarac”, “muž”,

4 וַתֵּלֶד אֶת-קַיִן (qānīf, “stekla sam” tvori igru riječi s imenom Qajin.

“vlasnik”) i koja je u prethodnim poglavljima označavala Adama, kojeg, čini se, u tom trenutku isključuje kao svojeg partnera, oduzimajući mu istovremeno i ulogu roditelja, zamjenjujući ga s Gospodinom. Wénin (2008, 99) se pita ne uspostavlja li Eva, na taj način, poseban odnos sa svojim sinom. Ta se je različitost posebno očitovala pri rođenju drugoga sina, u čijem opisu autor ne donosi majčine riječi ushićenja. Osim toga, autor naglašava da je riječ o Kajinovu bratu: אָהֵב וְאָדָם וְאֶת־הָאָדָם (wattōsep lāledet 'et 'āhîw 'et hābēl) — »poslije rodi Abela, brata Kajinova« (Post 4,2). Abel (*Hābēl*), čije ime znači “dah”, “praznina”, “ispraznost”, ne posjeduje vlastiti identitet. Abel je naime “pridodan” Kajinu kao brat i on, čiji je život poput “daha”, može živjeti samo ako je prepoznat i prihvaćen kao brat (Obara, 2013, 68). Nadalje, za razliku od Abela, koji je živio nomadskim životom, Kajin je obrađivao zemlju. Različita zanimanja došla su do izražaja i u prinošenju žrtava: Kajin je prinosiso Bogu žrtve od zemaljskih plodova, a Abel prvine od svoje stoke (usp. Post 4,3–4), što je imalo različite učinke i u njihovu odnosu s Gospodinom, koji je svoj pogled svratio na Abelovu, ali ne i na Kajinovu žrtvu (Gatti, 2013, 54).

Fizička i karakterni različitost snažno je obilježila i odnos braće blizanaca Ezava i Jakova. Suprotnost se je očitovala i na vanjštini: Ezav je crven, sav runjav kao ogrtač, a Jakov je “bez dlaka”, bljedolik (Tomić, 1978, 146). Ime prvoga, Ezav, povezano je s njegovim fizičkim izgledom, a ime drugoga, Jakov, uz njegovo djelovanje. “Crven” i “runjav” upućuje na nešto zemaljsko, neukrotivo, silovito, grubo u Ezavovu karakteru,⁵ a Jakovljevo držanje brata za petu u trenutku rođenja (usp. Post 25,26) zrcali želju za prvorodstvom, za pobjedom, za nadvladavanjem drugoga.⁶ Suprotnost, koja je došla do izražaja već u trenutku rođenja, postala je još izraženija u njihovu zanimanju i odnosu prema roditeljima (usp. Post 25,27–34). Ezav je, u skladu sa svojim karakterom, čovjek pustare, ljubitelj otvorenih prostora i širokih obzorja, vješt i strastven lovac, čovjek trenutka vođen zemaljskim užicima (Tomić, 1978, 146), a Jakov, u skladu sa svojim karakterom, miran je i krotak pastir koji voli boraviti u svojem šatoru, pogleda otvorena budućnosti. Roditeljska ljubav produbila je tu različitost na vrlo dramatičan način. Biblijska izvješća ne kriju preferencijalnu ljubav oca Izaka prema starijemu sinu Ezavu i majke Rebeke prema mlademu Jakovu. Za razliku od majčine ljubavi, čiji razlog ne znamo, biblijski pisac navodi da je Izaku bio draži Ezav jer je volio divljač. Na prvi pogled čini se ne baš previše čvrstim razlogom i malo previše osjetilnim, ali ne treba zaboraviti da je za Židove okus osjet raspoznavanja, metafora kriterija (Schökel, 1987, 130). Fizička i karakterni različitost, različitost naravi,

5 Prema pučkoj etimologiji Ezav je “crven” (hebr. אֲדָמוֹנִי, *’admōnī*), pa je po njemu nazvan Edom i “runjav” je (hebr. שֵׁנִי, *šē’ār*), a visoravan na kojoj su se naselili njegovi potomci zove se Seir (Arenhoevel, 1991, 127).

6 U imenu Jakov (*Ja’āqōb*, “Jahve štiti”) moguće je vidjeti hebr. imenicu אָבָה (*’āqēb*, “peta”), ali i hebr. glagol אָבָה (*’āqāb*, “prevariti”, “izigrati”, “biti prepreden”, Amerl, 1997, 211). Oba značenja dobro se uklapaju u njegovu povijest, koja je obilježena lukavstvom i prijevarom s ciljem nadvladavanja drugoga. Riječ je o prefiguraciji njegova života prožeta lukavstvom i prijevarama (Grilli, 2019, 58).

zanimanja i odnosa prema roditeljima nedvojbeno dovodi do sukoba, još jedne temeljne značajke biblijskih izvješća o bratskom odnosu.

3. Bratski odnos — mjesto sukoba

Sukob je poput oštrice mača snažno i duboko ranio bratske odnose. Različi-tost kao konstitutivna značajka čovjeka stvorena kao bića odnosa blagoslov je, jer čovjeku u odnosu s “drugim” i “drugačijim” pruža mogućnost rasta i sazrijevanja, izgradnje identiteta i osobnosti, spoznaje jedinstvenosti i posebnosti u Božjem spasenjskom naumu, ali je ujedno i izazov jer nerijetko dovodi do sukoba, o čemu svjedoči povijest svijeta i čovjeka. Iako se je navedena tvrdnja na egzemplaran način potvrdila u bratskom odnosu Kajina i Abela, ovdje na poseban način želi-mo ukazati na odnos braće blizanaca Ezava i Jakova, čiji sukob započinje već u majčinoj utrobi.

Bog je uslišio Izakovu molitvu, i njegova žena Rebeka začne. והאמר אִם-כֵּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי וַיְהִי-רִצְרוּצֵי הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ (wayyitrōšāšû habbānîm baqirbāh wattō'mer 'im kēn lāmmāh zeh 'ānōkî) — »No djeca se u njezinoj utrobi tako sudarala te ona uzviknu: ‘Ako je tako, zašto ću živjeti!’« (Post 25,22). Prvi glagol kojim autor opisuje njihov odnos je רָצַץ (*rāšaš*), koji ima višestruko značenje: “razbiti” (usp. Suci 9,53), “zdrobiti” (usp. Ps 74,14), “slomiti” (usp. Iz 58,6), “tlačiti” (usp. Suci 10,8), “gaziti” (usp. Pnz 28,33). Riječ je dakle o glagolu koji opisuje različite oblike tlačenja i ugnjetavanja (Ringgren, 2008). Stoga hebrejski izraz וַיְהִי-רִצְרוּצֵי הַבָּנִים (wayyitrōšāšû habbānîm) mo-guće je prevesti “djeca su se međusobno zlostavljala” (Obara, 2013, 70).

Uzajamno neprijateljstvo koje je upisano u samu narav braće blizanaca i koje je započelo već u majčinoj utrobi i Bog je potvrdio u odgovoru na molitvu njihove majke: שְׁנֵי גוֹיִם בְּבֶטֶןךָ וְשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֶּשְׁכֶּדְךָ וַפָּרְדוּ וְלֵאמֹר מִלְאָם יִאֱמָרוּ וְרַב יַעֲבֹד עִמָּךְ (šəne gōyim babētnəkā vəšəne l'əmmim mimmešəkēdēkā vəpārdu vələmor mil'əm yipparēdu vələ'om mil'om ye'emāš warab ya 'əbōd šā'ir) — »Dva su svijeta u utrobi tvojoj; dva će se naroda iz tvog krila odijeliti. Narod će nad narodom gospodovati, stariji će služiti mlademu« (Post 25,23). Glagol פָּרַד (*pārad*, “odijeliti”, “razdvojiti”)⁷ naglašava primarnu karakteristiku Ezavova i Jakovljeva bratskoga odnosa: rivalstvo. Dominiranje jednoga nad drugim, u ovom slučaju mladega nad starijim, što je protivno ondašnjemu tradicionalnomu poimanju i sinovskomu nasljeđu, odredilo je ne samo njihov međusobni odnos, nego i odnos njihovih potomaka. Borba dječaka u majčinoj utrobi pretkazuje neprijateljstvo između dvaju bratskih naroda: Edomaca (Ezavovih potomaka) i Izraelaca (Jakovljevih potomaka) (Br 20,14–21; 24,18; 1 Sam 14,47; 2 Sam 8,13–14; 1 Kr 11,14–17; 2 Kr 8,20–22; 14,7; Ps 137,7; Tuž 4,21–22; Ez 25,12–14; 35,1–15; Am 1,11–12).⁸

Iako je riječ o braći blizancima koji su na poseban način međusobno pove-zani, među njima od početka postoji snažno rivalstvo, koje je posebno došlo do

7 Rabi se i za razdvajanje dobrih prijatelja (Izr 16,28 i 17,9).

8 O odnosu između Edomaca i Izraelaca usp. Arenhoevel, 1991, 125–126.

izražaja u trenutku rađanja, kada je Jakov, drugorođeni, držao brata Ezava za petu, želeći zauzeti njegovo mjesto, pravo prvorođenoga, i pripadajući blagoslov, što se je kasnije i dogodilo. Lukavstvom i prijevarom Jakov je oduzeo bratu i prvorođstvo i očinski blagoslov, iskoristivši u prvom slučaju glad brata koji se iznemogao vratio iz lova (usp. Post 25,29–34), a u drugom slučaju sljepoću nemoćna oca Izaka, koji je prije smrti želio blagovati jelo od divljači koje je jako volio te potom udijeliti Ezavu blagoslov prvorođenoga (usp. Post 27,1–40). No, kao što uočava Obara (2013, 71), natjecanje za dobivanje očinskoga blagoslova, ironično, više se je riješilo u navještanju podjela i svađa unutar obitelji nego u samom blagoslovu: blagoslov koji je Izak udijelio Jakovu podrazumijeva da se narodi moraju klanjati pred njim služeći mu, da on mora postati gospodar nad svojom braćom i da će biti proklet onaj tko ga bude proklinjao (usp. Post 27,29). I blagoslov koji je Ezav primio sadržava analogne elemente podjela i sukoba: on mora živjeti od svojega mača, služiti bratu, prvo podnositi, a zatim se osloboditi njegova jarma (Post 27,40; usp. Coats, 1980).

Sukob unutar bratskih odnosa tvori jedno od temeljnih stupova tradicija o patrijarsima. Tako se je kao karakterističan motiv pojavio i u Jakovljevoj obitelji, u kojoj je sukob između Josipa i njegove braće uzrokovala upravo očeva preferencijska ljubav (Post 37–50). No, ta dramatična borba među braćom, uzrokovana ljubomorom i zavišću, željom za posjedovanjem i dominiranjem, vlašću i moći nad drugim, postala je, paradoksalno, mjesto susreta s istinom o samom sebi.

4. Bratski odnos — mjesto spoznaje istine o samom sebi

Nakon što je dvadeset godina proveo daleko od očinskoga doma, Bog je Jakovu zapovjedio da se vrati u svoju zemlju, gdje ga čeka Ezav: brat i neprijatelj. Za vrijeme boravka kod Labana primio je Božje blagoslove, stekao je obitelj i bogatstvo, a u Kanaanu ga je čekao blagoslov zemlje. No, kako to često biva u životu, krug se je zatvorio. Bog ga je primorao da se suoči sa svojim bratom Ezavom, ali i sa svojom prošlošću. Od Ezava, za kojeg je bio vezan bratstvom, odvojio se je ponajprije duhovno, a zatim i fizički. Pred srditim bratom, koji je čekao svoj trenutak osvete, Jakov je, uz pomoć majke, otišao u izgnanstvo, a zatim je bio primoran vratiti se. Riječ je o smrtnom riziku, ali Božji poziv primorao je Jakova na suočavanje sa svojom prošlošću. Prije susreta “licem u lice” s budućnošću Jakov treba pogledati u oči svoju prošlost i nadići ju. Prošlost nije samo srdžba njegova brata, nego i vlastito ponašanje: suučesništvo s majkom u prijevari slijepoga oca i svjesno varanje brata. Vjerman značenju svojega imena *Ja 'āqōb* postavljao je zamke (Schökel, 1987, 229).⁹

Na povratku Jakov je doživio odlučujući trenutak svojega života, koji ga je u cijelosti prozeo i u potpunosti radikalno promijenio. Riječ je takozvanoj Jakov-

9 O prijevarama koja je činio i u Haranu usp. Schökel, 1987, 229.

ljevoj borbi s Bogom (Post 32,23–33).¹⁰ Glasnici koje je pred sobom poslao svojemu bratu Ezavu u Seir, u Edomsku pustaru, tražeći naklonost u njegovim očima, vratiše se s viješću da mu brat Ezav sâm dolazi u susret sa četiri stotine momaka (Post 32,4–7). U strahu za vlastiti život Jakov se je prvi put izravno obratio Bogu. U molitvi u kojoj vapi za božanskom zaštitom pred ljutitim bratom Jakov se nije pozvao na svoje vrline, nego na Božje obećanje koje je davno primio u Betelu:

אני יהוה אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולרעהך:
והנה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה ונברכו בך כל משפחת הארמה ובזרעך:
והנה אנכי עמך ושמרתיד בכל אשר תלך והשבתיך אלי הארמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר
אסעשיתי את אשר-הברתי לך:

(*’ānî ’ādōnāy ’ēlohē ’abrāhām ’ābīkā wē’lōhē yiṣḥāq hā’āreš ’āšer ’attāh šōkēb ’alēhā lākā ’ettānennāh ūlazar’ekā wəhāyāh zar’ākā ka’āpār hā’āreš ūpāraštā yāmmāh wāqēdāmāh wəšāpōnāh wānegbāh wəniḇrākū bākā kol mišpəḥōt hā’ādāmāh ūḇazar’ekā wəhinnēh ’ānōkī ’immāk ūšamartīkā bākōl ’āšer tēlēk wəhāšīḇōtīkā ’el hā’ādāmāh hazzōt kī lō’ e’ēzobkā ’ad ’āšer ’im ’āsītū ’ēt ’āšer dibbartī lāk) — »Ja sam Jahve, Bog tvoga praoca Abrahama i Bog Izakov. Zemlju na kojoj ležiš dat ću tebi i tvome potomstvu. Tvojih će potomaka biti kao i praha na zemlji; raširit ćete se na zapad, istok, sjever i jug; tobom će se i tvojim potomstvom blagoslivljati svi narodi zemlje. Dobro znaj: ja sam s tobom; čuvat ću te kamo god podeš te ću te dovesti natrag u ovu zemlju; i neću te ostaviti dok ne izvršim što sam obećao« (Post 28,13–15; usp. Candido, 2016, 33).*

Prebacivši obitelj i sve što je imao na drugu stranu Jaboka, Jakov je ostao potpuno sâm u noći. U antičkom poimanju noć se je često povezivala sa strahom i misterijem, ali i s velikim Božjim spasenjskim djelima.¹¹ Jakovljeva noć noć je straha i krize, ali i noć Božjega prolaska kroz njegovu osobnu povijest. Rijeka Jabok, koja se je s istoka ulijevala u Jordan, malena je, ali vrlo problematična za prijelaz zbog zemljopisne konfiguracije područja. Osim toga, u drevno doba označavala je granicu s neprijateljskim narodima Transjordanije (Amorejci, Amonci ili Moabiti). Riječ je dakle o graničnoj liniji, te kao takvoj zemlji sukoba. Hebrejski glagol עבר (*’āḇar*) znači “pregaziti”, ali na drugim mjestima u Svetom pismu znači “prijeći preko”, “prestupiti”. Zapravo, Jakov nije prešao samo rijeku Jabok, nego i granicu, ušavši tako u drugo i nepoznato područje. S tim u vezi zanimljiva je i zvukovna podudarnost imenâ *Ja ’āqōḇ* i *Jabbōq* (Candido, 2016, 33–34).

Otkrivanje vlastitoga imena središnji je trenutak Jakovljeva suočavanja sa svojom prošlošću, susreta s istinom o samom sebi i pobjede nad samim sobom. Pred Božjim licem Jakov je primoram otkriti svoje lice. Nepoznatomu čovjeku koji ga moli da ga pusti jer zora sviće Jakov je odgovorio: לא אשליחך כי אסברכתני (lō’ *’āšallēhākā kī ’im bēraḵtānī*) — »Neću te pustiti dok me ne blagosloviš« (Post

10 Za detaljan prikaz o književnoj vrsti Post 32,23–33 usp. Rebić, 1977.

11 Jedna židovska tradicija dijeli povijest spasenja na četiri noći: 1. noć kada se je Bog objavio svijetu stvarajući ga; 2. noć kada se je Bog objavio Abrahamu ispunjavajući Pismo (Post 15,17); 3. noć u kojoj je Bog pogubio prvorodence Egipćana i u kojoj je svojom desnicom štitio prvorodence Izraela dok se ne ispuni Pismo: בני בכרי ישראֵל (*bənī ḇəḵōrī jīsrā’ēl*) — »Izrael je moj prvorodenac« (Izl 4,22); 4. noć u kojoj će svijet doći k svojemu svršetku i u kojoj će doći Mesija (Grilli, 2019, 60).

32,27). U tom odgovoru Jakov se je vratio u svoju prošlost: blagoslov prvorodenoga koji mu je prije dvadeset godina na prijevaru udijelio otac Izak. No, prije blagoslova koji je doista iznova primio Jakov se je trebao suočiti s istinom o samom sebi. Na pitanje nepoznatoga čovjeka: “Kako ti je ime?” iskreno je odgovorio: Jakov (Post 32,28). Drevni narodi nisu mislili da je ime samo zvuk bez sadržaja. Naprotiv, vidjeli su ga u potpunosti povezanim s osobom koja ga je nosila na način da je u imenu sadržano nešto i od njezine naravi i osobnosti, identiteta i poslanja (Rad, 1978, 432). U tom smislu, Jakov je, izgovorivši svoje pravo ime, otkrio Bogu, ali i samomu sebi, svoj pravi identitet lukavca i varalice te je ispovjedio cijelu svoju prošlost prožetu prijevarama i zamkama. Samo u tom trenutku i jedino u tom trenutku njegova povijest bila je preobražena, te Jakov prije osobnoga susreta s bratom licem u lice može primiti Božji blagoslov.

Preobrazba povijesti vidljiva je u promjeni imena:

לֹא יַעֲקֹב יֹאמֵר עוֹד שְׁמִי כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׁרִיתָ עִם־אֱלֹהִים וְעַם־אֲנָשִׁים וְהוֹכַלְ:

(*lō' ya 'āqōḇ yē 'āmēr 'ōd šimkā kī 'im yiśrā'el kī šārūtā 'im 'ēlōhīm wə 'im 'ānāšim wattūkāl*) — »Više se nećeš zvati Jakov nego Izrael, jer si se hrabro borio i s Bogom i s ljudima i nadvladao si« (Post 32,29). Stručnjaci raspravljaju o podrijetlu i značenju imena Izrael. U ovom izvješću očito je da ono proizlazi od hebr. Imenice לַא ('*el*, “Bog”) i hebr. Glagola שָׂרָה (*šārāh*, “boriti se”, “pobijediti”). Tko je u konačnici pobijedio? Bog ili Jakov? Prema Celestinu Tomiću (1978, 162) obojica su pobjednici: »Nepoznati je pobijeden od Jakova jer ga je zadržao dok mu nije udijelio blagoslov. A opet, Jakov je pobijeden jer mu mijenja ime, što znači znak vlasništva i promjenu sudbine. Ta borba preobrazuje Jakova. Nestaje iz povijesti Jakov koji 'vara' i ustupa mjesto Izraelu — Borecu Božjemu.«

Promjena Jakovljeva imena povezana je, dakle, s blagoslovom (Anderson, 2016, 34). Štoviše, možemo reći da je njegova pobjeda nad samim sobom Božji blagoslov, koji nužno upućuje na blagoslov koji je ukrao bratu (usp. Post 27). Očeva sljepoća bila je poput tame koju je na nepošten i beščutan način Jakov iskoristio, a sada nezaštićena i sama u noći napada ga nepoznati čovjek. Tada se je uz pomoć i podršku majke borio protiv Ezava, a sada se bori sâm. Kada ga je otac Izak upitao kako se zove, lažno se je predstavio kao Ezav, a sada je primoran izreći svoje pravo ime, koje će mu nepoznat čovjek promijeniti. Tada je prijevarama zadobio očev blagoslov, a sada s naporom zadobiva blagoslov nepoznatoga i nadljudskoga bića. Tada je “podmetnuo bratu nogu”, a sada mu je nepoznat čovjek iščašio kuk, zbog čega hoda hramajući (Fornara, 2004, 344). Na taj je način nova Božja objava otvorila nova obzorja Jakovljevoj osobnoj preobrazbi (Brueggemann, 2002, 291), koja je u potpunosti promijenila i njegov odnos s bratom Ezavom.

5. Bratski odnos — mjesto dijaloga i pomirenja

U Svetom pismu bratski je odnos i primarno mjesto dijaloga i pomirenja. Čovjek stvoren kao relacijsko biće može se u potpunosti ostvariti samo u odnosu s

drugim. Za razliku od Kajina i Abela, koji nisu uspjeli ostvariti bratski odnos jer su neprihvatanje osobnih granica, odsutnost dijaloga, ljubomora i srdžba doveli do ubojstva “drugoga” i “drugačijega”, Ezav i Jakov uspjeli su u osobnom susretu (Post 33,1–18) izabrati put dijaloga, prihvaćanja, opraštanja i pomirenja, o kojem nedvojbeno svjedoče sljedeće značajke (prema Obara, 2013, 76–77; Schökel, 1987, 253–254; Agyenta, 2007, 127–128):

1. Jakov prepoznaje superiornost starijega brata i nepravdu koju mu je nanio: pred njim se klanja sedam puta do zemlje (Post 33,3), predstavlja se kao “sluga” (Post 33,5.14), a Ezavu se obraća kao “svojemu gospodaru” (Post 33,8.13.14.15).

2. U razgovoru s bratom Jakov ne rabi imenicu “brat”, što može ukazivati na njegovo uvjerenje da ju ne može koristiti a da ju ne zloporabi i ne uzurpira dobrobit bratskoga odnosa, koji je izdao.

3. Jakovljeva želja da nađe milost u Ezavovim očima i da ga prihvati sadržava implicitnu molbu za ponovnom uspostavom bratskoga odnosa.

4. Jakov vraća Ezavu blagoslov koji mu je na prijevazu oduzeo. Naime, hebrejski izraz *qah nā' et birkāfi* (קָחֵנָא'ֵת בִּרְכָאֵי) — »zato prihvati moj dar« (Post 33,11) upućuje na ukraden blagoslov (*lāqah birkāfi*, Post 27,36). U hebrejskom jeziku korijen hebr. glagola *bārak* (בָּרַךְ) znači poželjeti dobro drugomu koji to još nije postigao, ili mu čestitati jer ga je stekao ili priznati dobrobit koju je učinio. Stoga hebr. *bārākāh* (בְּרָכָה, “dar”) u ovom slučaju može biti dar koji izražava prepoznavanje. Jakov, koji je bratu ukrao blagoslov (בְּרָכָה, *bārākāh*), sada mu pruža obilan dar (בְּרָכָה *bārākāh*) koji je znak priznanja osobne krivnje i naknade za naneseu nepravdu.

5. Ezavovo prihvaćanje dara znak je oprosta i pomirenja.

6. Ezav je prekinuo začarani krug srdžbe i osvete, prihvaćajući dar i pružajući bezuvjetnu milost oprostjenja i pomirenja. O tom nedvojbeno svjedoči i činjenica da Jakova od početka i bez poteškoća prepoznaje kao brata (Post 33,9), ne vraća se na prošle događaje, ne prisjeća se bratovih prijevara, trči mu u susret, grli ga, ljubi i plače. Tako Ezav zatvara krug osvete, kida okove ljubomore i prekida lanac neutažive želje za posjedovanjem, koji uništava bratske odnose i koji onemogućuje pomirenje.

7. Nakon pomirenja svatko polazi svojim putem: Ezav se zaputio natrag u Seir, a Jakov je otišao u Sukot (Post 33,16–17).

Zaključak

I suvremeni čovjek u uspostavi i izgradnji autentičnih bratskih odnosa nailazi na poteškoće i izazove, koje ponekad uz iskrene želje i silne napore ne uspijeva nadići i u kojima, kao i u odnosu Kajina i Abela, dolazi do potpunoga prekida odnosa. Želio on taj prekid ili ne, bio za njega osobno odgovoran ili ne, bio u njemu žrtva ili ne, on u njemu ostavlja duboke i trajne posljedice. No, u bratskom odnosu Ezava i Jakova pružen mu je put izlaska iz začaranoga kruga egocentrizma, želje za posjedovanjem i nadvladavanjem, osjećaja ljubomore i srdžbe i napose želje za osvetom i potpunim uništenjem drugoga.

U bratskom odnosu na bolan i težak način čovjek se suočava sa svojim slabostima i ograničenjima, koja s obzirom na osoban odnos prema njima mogu biti i jesu blagoslov, ali i izazov. Sveto pismo uči da je prihvaćanje osobnih ograničenosti i postavljanje granica sebi i drugomu put koji vodi u život, mjesto objave Božjega i čovjekova lica i mjesto učenja kako ispravno voljeti sebe i drugoga. U protivnom, kao kod Kajina i Abela, dovodi do smrti odnosa i do ubojstva drugoga. U tom svjetlu, nemoći, poteškoće i nedostaci s kojima se čovjek susreće blagoslov su jer spoznaja vlastitoga lica i lica brata, kao i u Jakovljevu slučaju, događa se preko spoznaje istinskoga Božjega lica (Candido, 2016, 37).

Bratski je odnos i mjesto u kojem se čovjek prvi puta susreće s “drugim” i “drugacijim”, čija ga različitost nerijetko plaši i uznemiruje dovodeći do sukoba, rivalstva i nadmetanja, pa čak i do uništenja drugoga. No, u Božjem spasenjskom naumu ona je blagoslov i dar. Prihvaćanje različitosti, spoznaja istine o samom sebi i preuzimanje odgovornosti, kako svjedoče izvješća o Ezavu i Jakovu, preduvjet su dijaloga i pomirenja s Bogom, s drugim i sa samim sobom. Samo u istini o samom sebi, prihvaćajući svoju različitost i različitost drugoga, i u osobnoj odgovornosti za čovjek može se u potpunosti ostvariti kao čovjek stvoren na sliku Božju. U tom svjetlu, od velikoga je značenja i međusobna prostorna udaljenost, koja, kao i u bratskom odnosu Ezava i Jakova (usp. Post 33,16), omogućuje prihvaćanje različitosti i koja jamči miran suživot.

U izgradnji autentičnih bratskih odnosa potrebno je, dakle, promatrati sebe i drugoga Božjim pogledom, pogledom koji spaja i koji u drugom prepoznaje brata kojemu je Bog udijelio svoj blagoslov i kojemu je u svojem spasenjskom naumu također povjerio poslanje te mu omogućiti da raste i razvija se u svojoj jedinstvenosti i različitosti, koja će bratski odnos učiniti mjestom objave Boga ljubavi i života te mjestom međusobnoga rasta i sazrijevanja u zajedništvu i ljubavi, istini i autentičnosti, pripadnosti i odgovornosti.

Literatura

- Agyenta, Alfred (2007). When reconciliation means more than the ‘re–membering’ of former enemies: The problem of the conclusion to the Jacob–Esau story from a narrative perspective (Gen 33,1–17). *Ephemerides theologicae Lovanienses*, 83(1), 123–134.
- Amerl, Rudolf (1997). *Hebrejsko–hrvatski rječnik*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Anderson, Bradford A. (2016). The Intersection of the Human and the Divine in Genesis 32–33. *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft*, 128(1), 30–41.
- Arenhoevel, Diego (1991). *Mali komentari Biblije: Stari zavjet: Uspomena na očeve*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Biblija. *Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta*. Imprimatur: Hrvatska biskupska konferencija, 10. listopada 2008. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2015.
- Brueggemann, Walter (2002). *Genesi*. Torino: Claudiana.
- Candido, Dionisio (2016). La notte dello Iabbok (Gen 32,23–33). *Parole di vita*, 61(1), 32–37.
- Coats, George W. (1980). Strife without reconciliation: A narrative theme in the Jacob Traditions. U: R. Albertz et al. (ur.), *Werden und Wirken des Alten Testaments* (str. 82–106). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

- Fornara, Roberto (2004). *La visione contraddetta: La dialettica fra visibilità e non-visibilità divina nella Bibbia ebraica*. Roma: Pontificio Istituto Biblico.
- Fužinato, Silvana (2020). Čovjek — biće odnosa (Post 2,4b–25). *Bogoslovska smotra*, 90(2), 315–338.
- Gatti, Nicoletta (2013). L'alterità negata: Analisi pragmatica e interculturale di Gen 4,1–16. U: M. Grilli i J. Maleparampil (ur.), *Il diverso e lo straniero nella Bibbia ebraico-cristiana: Uno studio esegetico-teologico in chiave comunicativa* (str. 51–66). Bologna: Edizioni Dehoniane.
- Giuntoli, Federico (2013). *Genesi 12—50: Introduzione, traduzione e commento*. Cinisello Balsamo: San Paolo.
- Grilli, Massimo (2019). *Il volto: epifania e mistero: Un itinerario storico-salvifico alla luce del volto*. Magnano: Comunità di Bose.
- Obara, Elżbieta M. (2013). Essere fratelli: un compito e una sfida: Variazioni sul tema della fratellanza nel libro della Genesi. U: M. Grilli i J. Maleparampil (ur.), *Il diverso e lo straniero nella Bibbia ebraico-cristiana: Uno studio esegetico-teologico in chiave comunicativa* (str. 67–85). Bologna: Edizioni Dehoniane.
- Perego, Giacomo (2008). *Nuovo testamento e vita consacrata*. Cinisello Balsamo: San Paolo.
- Pitta, Antonio (2010). Famiglia. U: R. Penna et al. (ur.), *Temi teologici della Bibbia* (str. 470–476). Cinisello Balsamo: San Paolo.
- Rad, Gerhard von (1978). *Genesi*. Brescia: Paideia.
- Rebić, Adalbert (1977). Borba Jakovljeva s Bogom. *Bogoslovska smotra*, 47(4), 392–404.
- Ringgren, Helmer (2008). רָשָׁאֵם rāšas. U: H.–J. Fabry i H. Ringgren (ur.) *Grande lessico dell'Antico Testamento: Volume VIII*. (str. 602–603). Brescia: Paideia Editrice.
- Rosini, Fabio (2021). *Kako započeti iznova: Put istinskoga životnog preporoda*. Split: Verbum.
- Schökel, Alonso (1987). *Dov'è tuo fratello?: Pagine di fraternità nel libro della Genesi*. Brescia: Paideia Editrice.
- Tomić, Celestin (1978). *Praoci Izraela: Knjiga Postanka, glava 12—50*. Zagreb: Provincijalat hrvatskih franjevac konventualaca.
- Wénin, André (2008). *Da Adamo ad Abramo o l'errare dell'uomo: Lettura narrativa e antropologica della Genesi: I Gen 1,1—12,4*. Bologna: Edizioni Dehoniane.

*Esau and Jacob**The Fraternal Relationship in the Light of God's Plan of Salvation*

Silvana Fužinato*

Summary

The blessing and challenge of fraternal relationships are described in a paradigmatic way already in the first pages of the Holy Scriptures. Among the most significant is the fraternal relationship between Cain and Abel (Genesis 4:1–16), Ishmael and Isaac (Genesis 21), Esau and Jacob (Genesis 25; 27; 32–33), and Joseph and his brothers (Genesis 37–50). In these, sometimes very complex and difficult fraternal relationships, one might ask how one is to find the path towards reconciliation, co-existence and thus to build an authentic relationship in order to avoid a complete breakdown of the relationship and the destruction of the “other” and the “different one”, as was the case in the Cain and Abel relationship (Genesis 4:1–16). How is one to recognize God's presence and His pedagogy in fraternal relationships, which are permeated by both light and shadows? This paper attempts to answer these questions by analyzing the relationship between Esau and Jacob in a communicative perspective which focuses on the pragmatic power and role of the text. Thus, the brotherly relationship is a place of encounter with one's personal limits and weaknesses. Knowledge of personal limitations can bring either a blessing or a curse, that is, life or death to a person. However, the fraternal relationship is at the same time a privileged place where God reveals His face and fulfills his salvific plan of love. In the accounts of Cain and Abel, Esau and Jacob, the brotherly relationship is shown both as a place of encounter with the “other” and the “different one” and as a place of conflict. Paradoxically, the dramatic struggle between the brothers, caused by jealousy, the desire to possess and gain power over the other, also becomes a place of encounter with the truth about oneself. The meeting between Esau and Jacob, which takes place after twenty years of flight and fear of fraternal revenge, describes the fraternal relationship as the primary place for dialogue and reconciliation. Only in the truth about oneself, in accepting one's diversity and the diversity of others, can one fully realize oneself as a person created in the image of God. In building authentic fraternal relationships, it is therefore necessary to look at oneself and the other with the gaze of God, a gaze that unites and recognizes a brother in the other, and enables him to grow and develop in his uniqueness and diversity, which will make the fraternal relationship a place of revelation of the God of love and of life and also a place of mutual growth and maturation in togetherness and love, truth and authenticity, belonging and responsibility.

Keywords: *fraternal relationship; Esau and Jacob; conflict; limitations; truth; encounter; dialogue; reconciliation*

* Silvana Fužinato, Ph.D., Associate Professor, Catholic Faculty of Theology in Đakovo, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek. Address: Petra Preradovića 17, p. p. 54, 31 400 Đakovo, Croatia. E-mail: fuzinatosilvana@gmail.com